

ÅMÅLS KOMMUN

Kulturhistoriska platser Fornlämningar

Fornlämningar är skyddade enligt lag!

Åmåls kommunarkiv, tel: 0532-17108

Text och foto: Margareta Nilars

Karta: Utsnitt ur LMV. DinKarta och Sverigebild

Fornlämning Raä 1, Ånimskog socken, Hällkista

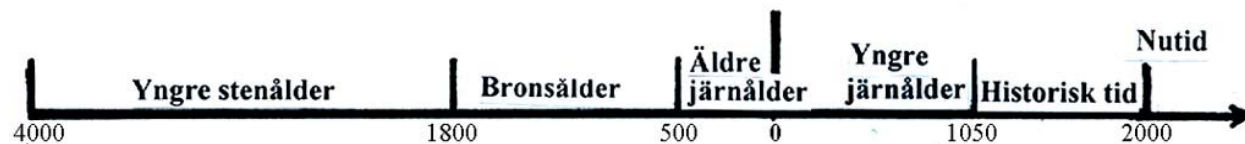
Hällkistor, samt dösar och gånggrifter är stora stenkammargravar, som uppfördes av jordbrukande och boskapsskötande befolkning under den yngre stenåldern (3000 – 1500 f. Kr.) Hällkistan är den yngsta typen som även förekommer under äldre bronsålder (1500 – 1000 f. Kr.)

Denna hällkistan har ett vackert läge på krönet av ett bergspartiet på östra sidan om sjön Ånimmen och mitt för ön Henriksholm.

Kistan består av en kammare, ca 4 meter lång och 1,5 meter bred, uppbyggd av stora stenhällar och täckt av flata takblock. Den är orienterad i nord-sydlig riktning, med gavel i norr och ingång i söder. På en av takblocken finns skålgropar eller s.k. älvkvarnar. Den har haft tre takhällar, varav en ligger på sin ursprungliga plats. Kistan ligger i mitten av en oval stensättning. Yttre kantkedjan består av resta hällar. I nordvästra delen saknas några av stenarna.

Anläggningen undersöktes och restaurerades åren 1973-1974.

Undersökningen visade att graven varit plundrad, men att skadan ej var större än att man kunde få en klar bild av gravens uppbyggnad och de nedlagda gravgåvorna. Av fynden kan nämnas en brynsten, flint- och kvartsavslag, keramikskärvor, ett skifferhänge, en spjutspets och ett 10-tal hjärtformade pilspetsar av flinta. De flesta fynd hittades inne i kistan.

Fornlämning nr 2, Ånimskog socken, Fornborg vid Ånskolund

På bilden syns en av de kraftigare murarna i södra delen av fornborgen

Fornborg på bergsrygg söder om Ånimmen
Ungefärlig datering: yngre bronsålder – äldre järnålder ca 1000 f.Kr – 500 e.Kr. Ligger ca 50 – 70 meter över havsnivå och täcker ett område på 160 x 60 meter.

Begränsas mot öster och väster av branta stup, samt mot norr och söder av en sammanlagt 70 meter lång mur.

I norr där berget är brant är en enkel mur, ca 15 meter lång.

I söder, där berget flackar ut, är dubbla murar, ca 20 meter långa med 5 – 8 meters avstånd.

Nedanför dessa är en enkel mur ca 10 meter lång.

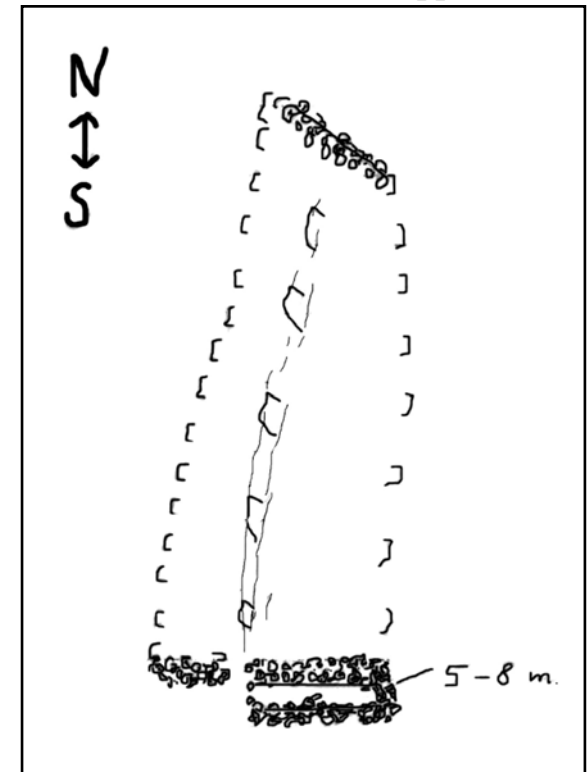
Murarna är 2 – 5 meter breda och har rasat ut. På vissa ställen syns rester av kallmurningen.

Det finns många teorier om varför man anlade sådana här anläggningar.

En kan vara att allteftersom människorna blev mer och mer bofasta uppstod ett behov att försvara sina revir. Då skulle

sådana här anläggningar vara försvarsborgar. Andra teorier är att det kan ha varit boplatsborgar, farledsborgar, tillflyktsborgar, grav- och kultplaster, handels- och marknadsplatser, fångstplatser eller hägnader för djur. Kanske är deras funktion en blandning av flera.

Skiss av fornborgen i Åniskoglund

Fornlämning nr 103, Ånimskog socken, Gravfält vid Lilla Mossen

Detta gravfält ligger i en svag sydslutningen och här finns 9 gravar:

1 röse som är 12-13 meter i diameter. 6 runda stensättningar, 4-7 meter i diameter. 2 stycken närmast ovala stensättningar 10 meter långa och 6-7 meter breda.

Rösen är uppförda av enbart sten utan torvinblandning. Från två av rösen är stenfyllningen nästan helt urplockad och kvar återstår endast rösenas bottenlager.

Rösen kan dateras till bronsålder (1800 – 500 f. Kr).

Den typiska bronsåldersgraven är stenfyllda höglignande gravar. Under första delen av bronsålder begravdes de döda obrända och lades sedan i en kista av sten eller trä. Under senare delen av bronsålder började man kremera sina döda och brandresterna lades i en behållare av keramik eller näver eller lades direkt på marken. Över detta byggdes sedan ett monument av sten. Vid undersökningar påträffas ofta bronsföremål som de döda fått med sig i graven, t.ex. rakknivar, pincetter, knappar, keramikkrus med mat.

De äldsta bronsåldersrösen är ofta mycket stora, för att senare under yngre bronsålder bli lägre och flackare.

Detta gravfält ligger i en kustanknuten trakt som är typisk för fornlämningar av rösekaraktär. I närheten finns ytterligare ett flertal rösen samt flera skålgropsförekomster.

Fornlämning nr 1, Tydje socken, Gravfältet vid Tydjesjön

Gravfält på krön och avsats av bergsrygg

Datering: yngre järnålder, ca 400-1060 e.Kr.

Detta är ett av Dalslands största gravfält. Gravfältet omfattar mer än 60 gravar som består av högar och stensättningar. Högarna är 5 - 12 meter i diam och 0,5 - 1 meter höga.

Många har en grop i mitten, vilket brukar sägas vara plundringsgropar. Men i många fall är det en inre träkonstruktion som för länge sedan rasat samman.

Andra orsaker finns också. Som på detta gravfält när man på 1880-talet grävde ur 3 av gravhögarna och återanvände dem som jordkällare.

Vid urgrävningen hittades krukor av lergods som innehöll kol, aska och brända ben.

Flera av gravarna ligger i krönläge. För att bl.a. förstärka det visuella intrycket lade man ofta graven på en naturlig förhöjning, som t.ex. en bergsknalle.

Vid denna tid brände man sina döda på ett bål. Bålresterna samlades ihop och lades i ett kärl av keramik eller näver och över detta byggdes ett gravmonument, oftast i form av en hög eller en stensättning.

I förgrunden på bilden till vänster syns en flack rund stensättning med kantkedja av stenar. Tydjesjön, som skymtar till vänster i bakgrunden gick betydligt högre upp före 1850-talet, då sjön sänktes för att vinna mer åkermark.

I omgivningen flera olika typer av fornlämningar från olika tider. I åkrarna runt Tydjebyn har hittats s.k. Lihultsyxor från äldre stenålder, vilket visar att bygden varit bebodd länge. Kanske 8000 år.

På bergsryggen nordost om gravfältet ligger sammanlagt ett 35-tal gravar, som stensättningar, rösen, resta stenar, hållkistor och en domarring. Hällristningar i form av skålgropar finns i närheten.

Ca 200 m nordost om gravfältet ligger Tydje kyrkogård. Där låg kyrkan fram till år 1848 då den revs och socken inlemmades i Tösse. Tydje socken är nämnd i skriftliga källor första gången år 1391.

En mineral och hälsokälla finns på hemmanet Tydjobyns ägor och kallas Älekällan. Källan är numera fordrad med ett cylindriskt cementrör, försett med plåtlock i vilket är ristat: ”Önskebrunn, lägg i en slant”. Den besöktes förr av allmänheten och dess vatten ansågs bota ett flertal sjukdomar. Traditionen att besöka källan lever kvar än i dag, då man har som sed bland bygdens folk att ”dricka brunn” kl. 24 på midsommarafton.

”Åtskilliga fornlemningar förekomma på Tydjeberget.nära kyrkan. Den högst belägna är ofvanpå platt och något skadad genom gräfvning. Man har för längre sedan i denna kulle funnit svärdfästen och en jernyxa”, skriver Richard Dybeck i RUNA år 1845.

Även Anders Lignell omtalar i sin bok ”Beskrifning af grevskapet Dal” från 1850-talet att man gjort fynd av keramikurnor, yxa, spjut, bågspännare av järn, koppar-prydnader, täljstensbitar i högarna.

Gravfältet har fungerat som samlingsplats för bygdens befolkning från forntid och in i nutid. På den högst belägna högen har man ända fram till mitten 1960-talet tänt påskbrasa. Barnen i bygden har anordnat teaterföreställningar och soaréer på den. Den är till följd av aktiviteten nedsliten och alldeles platt på toppen.

Gravfältet har sannolikt utgjort begravningsplats för befolkningen i en närbelägen gård. Alldeles väster om gravfältet och ute på nuvarande åker ligger en boplats. Där man i åkern har hittat skärvig sten, ben och bränd lera.

